

Рецензия

от доц. д-р Велizar Шаламанов

Институтът по информационни и комуникационни технологии –
Българската академия на науките

относно дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор” по докторска програма в НАУЧНО НАПРАВЛЕНИЕ 3.3. ПОЛИТИЧЕСКИ НАУКИ (ЕВРОПЕИСТИКА - МЕДИЙНА ПОЛИТИКА И ПРАВО НА ЕС)

Автор на дисертационния труд: **Мария Петьова Юрукова**
Тема на дисертационния труд: **„ДЕЗИНФОРМАЦИЯ ОНЛАЙН: СТРАТЕГИИ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ В ЕС“**

Становището е изготвено съгласно заповед № РД-38-283 от 10.6.2022 г. на Ректора Софийския университет, с която съм определен като член на научното жури за осигуряване на процедурата за защита на дисертационния труд на тема **„ДЕЗИНФОРМАЦИЯ ОНЛАЙН: СТРАТЕГИИ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ В ЕС“** за присъждане на образователната и научна степен „доктор” по докторска програма в НАУЧНО НАПРАВЛЕНИЕ 3.3. ПОЛИТИЧЕСКИ НАУКИ (ЕВРОПЕИСТИКА - МЕДИЙНА ПОЛИТИКА И ПРАВО НА ЕС) от **Мария Петьова Юрукова**.

Като член на научното жури съм получил:

1. Дисертация за присъждане на образователната и научна степен „доктор”;
2. Автореферат на дисертацията;
3. Копия на статиите, включени в дисертационния труд;
4. Автобиография на **Мария Петьова Юрукова**;
5. **ОБОСНОВКА НА ПРОМЕНИТЕ, ВНЕСЕНИ СЛЕД ВЪТРЕШНАТА ЗАЩИТА, В ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“ ПО НАУЧНО НАПРАВЛЕНИЕ 3.3. ПОЛИТИЧЕСКИ НАУКИ (ЕВРОПЕИСТИКА - МЕДИЙНА ПОЛИТИКА И ПРАВО НА ЕС);**
6. Справка за изпълнение на минималните изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор”, както и други съпътстващи процедурата документи.

При оценката на дисертационния труд определящи са изисквания на ЗРАСБ и Правилника за неговото прилагане (ППЗ). Според чл. 6 (3) от ЗРАСБ „Дисертационният труд по ал. 2 трябва да съдържа научни или научно-приложни резултати, които са оригинален принос в науката“. Според чл. 27 (2) „Дисертационният труд трябва да бъде представен във вид и обем, съответстващи на специфичните изисквания на първичното звено. Дисертационният труд трябва да съдържа: заглавна страница; съдържание, увод; изложение; заключение - резюме на получените резултати с декларация за оригиналност; библиография.“

Дисертационният труд е в обем от 350 страници. В структурата му са включени увод, три глави, заключение, библиография (библиография с 231 първични и вторични

литературни източници) и приложения (3 бр. - приложения по въпросници и кореспонденция, графики за европейския подход), използвани акроними и съкращения. Резюме на постигнатите резултати, публикации по темата на дисертацията има в автореферата, не е посочен списък с намерени цитирания, списък с участие в проекти, декларация за оригиналност на резултатите. В автореферата са посочени 14 приноса и списък от 8 публикации по дисертацията.

Целта на разглежданата дисертация е да се анализират стратегиите за противодействие на дезинформацията онлайн в ЕС и да се определи изборът към април 2022 г. европейски подход по темата с оглед на приложимостта му в държавите членки на Съюза, като в частност се изследва случая с България.

Основните задачи са три по глави с по 4 подзадачи са както следва:

Първа глава (теоретична рамка с 4 подзадачи) - първата задача е да бъде представен основният изследователски проблем, а именно дезинформацията като заплаха за качествена информация в цифрово време и невъзможността за прогресивно развитие на обществото без основано на знания комуникативно действие, през призмата на социалната, политическата и медийната научна теория. Втората – да се разгледат и анализират основните понятия, дефиниции и концепции по отношение на дезинформацията онлайн, които се развиват в полето на нова интердисциплинарна научна област и да се проследи тяхното развитие и актуално състояние в контекста на променящата се медийна екосистема в цифрова среда, за да се даде основа за изпълнение на следващите цели и задачи на дисертационния труд. Третата - да се опишат, разграничат и систематизират основните характеристики и аспекти на дезинформацията в цифрово време. Четвъртата – да се направи сравнителен анализ, от една страна, на предлаганите в науката подходи за противодействие на дезинформацията онлайн, а от друга – на наложените се в практиките на държавите в ЕС, Европа и света, като са разгледани както законодателни, така и незаконодателните мерки, както и възможностите и рисковете, които те създават.

Втора глава (изследване на европейския подход с 4 подзадачи) - първо, да се представи общата правна рамка в ЕС по отношение свободата на словото в Интернет, даваща основата за изграждане на европейските стратегии за справяне с дезинформацията. Второ, да се анализира, включително чрез създаване на подходящ методически инструментариум, начинът за формиране на стратегиите за противодействие на дезинформацията онлайн, като са представени както функциите и ролята на институциите на Съюза в този процес, така и отговорните структури в администрацията на ЕС. Трето, да се представят и систематизират конкретните стъпки и действия за борба с дезинформацията на равнище ЕС по хронологичен ред, което позволява, от една страна, да се обособят възможни етапи и съществени фактори при развитието на стратегиите по изследвания проблем и от друга, да се изведат ключови тенденции в процеса, след създаване на инструментариум, вземащ предвид спецификата на хоризонталните политики, каквато се очертава да е тази, свързана с предмета на изследването. Четвърто, да се анализира изборът от ЕС подход на двойна предпазна мрежа (на английски език: „co-regulatory backstop“) и основните стълбове, които го изграждат, като в частност са разгледани Кодексът за поведение във връзка с дезинформацията (саморегулацията) и проектът на Законодателния пакет за цифровите услуги и пазари (регулацията), както и създадените подкрепящи ги механизми, като се

систематизират актуалните дискусии по отношение характеристиките на избрания модел на съвместна регулация за противодействие на дезинформацията в ЕС, включително по отношение на рисковете и възможностите пред намиране на балансиран отговор за справяне с този феномен без да се застрашава свободата на словото, и то в контекста на световните процеси, посветени на създаването на адекватна и надеждна система за управление на цифровата среда.

Трета глава (приложение на европейския подход в България и специфични мерки) е организирана около следните 4 подзадачи - първо, да се определят и проследят различия при прилагането на мерките, от една страна, от и в рамките на държавите членки на Съюза, и от друга – нееднаквото обслужване и модерирание на съдържанието от страна на платформите на различните национални пазари и езици. Второ, да се обобщят и систематизират спецификите на цифровата среда в България с цел да се даде контекста, в който се развива разглежданият проблем. Трето, да се представи и анализира правната рамка на онлайн доставчиците и на обществените отношения в цифрова среда в България като държава членка на ЕС. Четвърто, да се анализират актуалните измерения и състоянието на изследвания предмет в България, като, на първо място, се представят и изследват законодателните, институционалните и гражданските инициативи, конкретно във връзка с противодействието на дезинформацията на национално ниво, а в последствие се представят субективните реалности при прилагане на европейския подход в България, като на база на извършени дълбочинни интервюта и изследване на случая, се анализират перспективите пред прилагането на европейските стратегии във връзка с дезинформацията онлайн и се представя оценка за приложимостта на избрания от Съюза подход на двойната предпазна мрежа в една от държавите членки, като последната подзадача е да се изведат и дадат предложения и препоръки за подобряване на публичните политики за противодействие на дезинформацията онлайн у нас, включително в контекста на очакваните законодателни промени на наднационално ниво.

Намирам, че поставената цел и така формулираните задачи са актуални, а съдържанието доказва значимостта на представения дисертационния труд.

Приложеният списък с публикации съдържа 8 заглавия. Две от публикациите са в съавторство, останалите са самостоятелни. Това показва умение на докторанта да провежда самостоятелни научни изследвания. Не са посочени независими цитирания. Пет от публикациите са доклади от конференции и с това се доказва необходимата публичност на постигнатите резултати.

Не е посочено участие на докторанта в проекти, което затруднява оценка на практическите приноси.

Формулираните приноси в дисертацията могат да се разглеждат като научни (1), научно-приложни (8) и приложни (5):

1. Осъществен е първият научноизследователски систематичен опит да се изследват европейските стратегии и инструменти за противодействие на дезинформацията онлайн и тяхното приложение в България (научно приложен).
2. Систематизиран е понятийният апарат в областта на изследването на дезинформацията онлайн чрез задълбочено теоретично проучване (научно приложен).

3. Проблемът с дезинформацията онлайн е поставен в концептуална рамка. Дезинформацията е представена като симптом на проблем, чийто обхват е по-голям, а именно нефункциониращите ефективно механизми на медийната екосистема в цифрово време, което е заплаха за качествена информация и оттам за развитието на обществото (научно приложен).
4. Изследването прави опит да опише, разграничи и систематизира основните аспекти на дезинформацията в цифрово време (научно приложен).
5. Извършен е сравнителен анализ на законодателни и незаконодателните мерки за противодействие на онлайн дезинформацията в различни държави (научно приложен).
6. Представена е общата правна рамка на свободата на словото и дезинформацията онлайн в ЕС, както и правната рамка на онлайн доставчиците и на обществените отношения в цифрова среда в България като държава членка на ЕС (научно приложен).
7. Анализирани са формирането на стратегии за противодействие на дезинформацията онлайн в ЕС. Определени са ролята на институциите на ЕС, които играят водеща роля при формиране на европейския подход за противодействие на дезинформацията онлайн и на отговорните структури в администрацията на ЕС, които изработват конкретните инструменти и механизми (научно приложен).
8. Предложен е модел за анализ на хоризонталните политики на ниво ЕС, който е приложен за изследване на политиката за противодействие на дезинформацията онлайн, който позволява да се открият конкретни тенденции спрямо целения ефект от конкретни действия, които я изграждат (научен).
9. Определен е европейският подход за противодействие на дезинформацията - двойна предпазна мрежа, като е анализирана приложимостта и ефективността на инструментите, прилагани в рамките на ЕС (научно приложен).
10. Доказани са различията при прилагането на европейския подход за противодействие на дезинформацията онлайн в държавите членки, включително от страна на платформите (приложен).
11. Обобщени и систематизирани са спецификите на цифровата среда в България (приложен).
12. Изследвани и структурирани са субективните реалности при прилагане на европейския подход в България (приложен).
13. Идентифицирани са рисковете при прилагането на европейския подход за противодействие на дезинформацията с оглед на инструментите, които го изграждат (приложен).
14. Изведени и систематизирани са конкретни препоръки за подобряване на ефективността и ефикасността на публичните политики за противодействие на дезинформацията онлайн както на равнище България, така и на равнище ЕС (приложен).

Авторефератът в обем от 62 страници отразява същността и съдържанието на дисертационния труд.

Работата е голяма по обем, обхваща теоретично изследване на проблема „дезинформация он-лайн“, европейския подход за противодействие, приложението и спецификата на противодействието в България, като страна от ЕС. Практически всяка една и тези основни задачи може да е тема на дисертационен труд и задълбочено е разработена в съответната глава.

Противодействието е разгледано на ниво потребител и платформа, но не и на източник на дезинформация (освен в случаите на незаконно съдържание), което е добре да бъде по-ясно заявено при очертаване на обхвата на изследването и ограниченията.

Образованието и професионалният опит, езиковите компетенции на г-жа Юркова са и позволили задълбочено изследване на обширен и сложен проблем на три нива – теория, европейски подход, приложение в България и постигнатите резултати имат важно значение за подобряване на ситуацията с противодействие на дезинформацията он-лайн в България, но и с принос към развитие на европейския подход и теоретичния модел за изследване на дезинформацията и противодействието ѝ.

Бележки към г-жа Юркова:

1. Разграничаването на приносите на научни, научно-приложни и приложни е необходимо за разбиране на резултатите в контекста на развитието на научното направление.
2. Консолидирането на приносите в групи би позволило по-добрата им защита като резултат на системно научно усилие.
3. Актуалността на проблема позволява да се търси практическо приложение на постигнатите резултати в проекти, което не е представено в дисертацията.
4. Началните редакторски неточности са отстранени в новата редакция след предварителната защита, но текста продължава да е много голям по обем с повторения – надхвърля сериозно минималните изисквания за докторска дисертация.

Заклучение

Приемам, че са изпълнени изисквания на Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане. След запознаване на дисертационния труд и публикациите към него, анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях приноси, давам своята **положителна** оценка и препоръчвам бъде присъдена на образователната и научна степен “доктор” на **Мария Петьова Юркова** в **НАУЧНО НАПРАВЛЕНИЕ 3.3. ПОЛИТИЧЕСКИ НАУКИ (ЕВРОПЕИСТИКА - МЕДИЙНА ПОЛИТИКА И ПРАВО НА ЕС)** с тема на дисертационния труд: **„ДЕЗИНФОРМАЦИЯ ОНЛАЙН: СТРАТЕГИИ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ В ЕС“**

София

27.08. 2022 г.

.....

/доц. д-р Велизар Шаламанов/